Käesolev dokument on vaid dokumenteerimisvahend ja institutsioonid ei vastuta selle sisu eest

►**B** **EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU MÄÄRUS (EÜ) nr 761/2001,**

19. märts 2001,

organisatsioonide vabatahtliku osalemise võimaldamise kohta ühenduse keskkonnajuhtimis- ja -auditeerimissüsteemis (EMAS)

(EÜT L 114 , 24.4.2001, lk 1)

Muudetud:

		Euroopa Liidu Teataja		
		nr	lehekülg	kuupäev
►**M1**	Komisjoni määrus (EÜ) nr 196/2006, 3. veebruar 2006,	L 032	4	4.2.2006

Muudetud:

►**A1**	Akt Tšehhi Vabariigi, Eesti Vabariigi, Küprose Vabariigi, Läti Vabariigi, Leedu Vabariigi, Ungari Vabariigi, Malta Vabariigi, Poola Vabariigi, Sloveenia Vabariigi ja Slovaki Vabariigi ühinemistingimuste ja Euroopa Liidu aluslepingutesse tehtavate muudatuste kohta	L 236	33	23.9.2003

▼B

EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU MÄÄRUS (EÜ) nr 761/2001,

19. märts 2001,

organisatsioonide vabatahtliku osalemise võimaldamise kohta ühenduse keskkonnajuhtimis- ja -auditeerimissüsteemis (EMAS)

EUROOPA PARLAMENT JA EUROOPA LIIDU NÕUKOGU,

võttes arvesse Euroopa Ühenduse asutamislepingut, eriti selle artikli 175 lõiget 1,

võttes arvesse komisjoni ettepanekut, ([1])

võttes arvesse majandus- ja sotsiaalkomitee arvamust, ([2])

olles nõu pidanud regioonide komiteega,

toimides asutamislepingu artiklis 251 sätestatud korras ([3]) vastavalt lepituskomitees 20. detsembril 2000 heakskiidetud ühistekstile,

ning arvestades järgmist:

(1) Asutamislepingu artikkel 2 sätestab, et ühenduse ülesanne on muu hulgas edendada ühenduse kõigis osades püsivat kasvu ning nõukogu 1. veebruari 1993. aasta resolutsioonis ([4]) rõhutatakse sellise püsiva kasvu tähtsust.

(2) Komisjoni esitatud ja 1. veebruari 1993. aasta resolutsiooniga üldjoontes heakskiidetud programmis "Säästvuse suunas" rõhutatakse organisatsioonide osa ja vastutust nii majanduse tugevdamisel kui ka keskkonna kaitsel ühenduse kõigis osades.

(3) Programm "Säästvuse suunas" kutsub üles mitmekesistama keskkonnakaitsealaseid vahendeid ning kasutama turumehhanisme, et organisatsioonid kohustuksid vastu võtma ennetava lähenemisviisi, mille puhul nad mitte üksnes ei järgi kõiki asjakohaseid keskkonnaalaseid õigusakte, vaid näitavad üles ka initsiatiivi.

(4) Komisjon peaks soodustama ühtset lähenemisviisi ühenduse tasandil väljatöötatud keskkonnakaitsealastes õigusaktides.

(5) Nõukogu 29. juuni 1993. aasta määrus (EMÜ) nr 1836/93 tööstusettevõtjate vabatahtliku osalemise võimaldamise kohta ühenduse keskkonnajuhtimis- ja -auditeerimissüsteemis ([5]) on keskkonnategevuse tulemuslikkuse täiustamisel tööstuses tõhusaks osutunud.

(6) Määruse (EMÜ) nr 1836/93 rakendamisel saadud kogemusi tuleks kasutada ühenduse keskkonnajuhtimis- ja -auditeerimissüsteemi (EMAS) võimaluste tõhustamiseks täiustamaks organisatsioonide üldise keskkonnategevuse tulemuslikkust.

(7) EMAS tuleks teha kättesaadavaks kõikidele organisatsioonidele, kelle tegevus mõjutab keskkonda, sest see annab neile vahendi keskkonnamõju juhtimiseks ja üldise keskkonnategevuse tulemuslikkuse täiustamiseks.

(8) Asutamislepingu artiklis 5 ettenähtud subsidiaarsus- ja proportsionaalsuspõhimõtete kohaselt võib Euroopa organisatsioonide keskkonnategevuse tulemuslikkuse täiustamisel olla EMAS tõhusam ühenduse tasandil. Sätestades EMASiga seotud ühiseeskirjad, korra ja olulised nõuded, on käesoleva määruse eesmärk üksnes

([1]) EÜT C 400, 22.12.1998, lk 7 ja EÜT C E 212, 25.7.2000, lk 1.
([2]) EÜT C 209, 22.7.1999, lk 43.
([3]) Euroopa Parlamendi 15. aprilli 1999. aasta arvamus (EÜT C 219, 30.7.1999, lk 385), kinnitatud 6. mail 1999 (EÜT C 279, 1.10.1999, lk 253), nõukogu 28. veebruari 2000. aasta ühisseisukoht (EÜT C 128, 8.5.2000, lk 1) ja Euroopa Parlamendi 6. juuli 2000. aasta otsus (Euroopa Ühenduste Teatajas seni avaldamata). Euroopa Parlamendi 14. veebruari 2001. aasta otsus ja nõukogu 12. veebruari 2001. aasta otsus.
([4]) Nõukogu ja nõukogus kohtunud liikmesriikide valitsuste esindajate ühenduse keskkonna ja säästva arenguga seotud tegevusprogrammi käsitleva 1. veebruari 1993. aasta resolutsioon (EÜT C 138, 17.5.1993, lk 1).
([5]) EÜT L 168, 10.7.1993, lk 1.

▼B

tagada EMASi ühetaoline rakendamine ühenduse kõigis osades ning jätta liikmesriikide ülesandeks meetmed, mida saab edukalt korraldada siseriiklikul tasandil.

(9) Tuleks julgustada organisatsioonide vabatahtlikku osalemist EMASis, millest võib neile lisakasu olla halduskontrolli lihtsustumise, kulude vähenemise ja paranenud avaliku maine kaudu.

(10) Väike- ja keskmise suurusega ettevõtjate osalemine EMASis on oluline ning nende osalemist tuleks soodustada, lihtsustades juurdepääsu teabele, toetusfondidele ja avalik-õiguslikele asutustele, ning tehnilise abi meetmete kehtestamise ja edendamisega.

(11) Komisjon peaks liikmesriikide esitatud teabe alusel hindama, kas organisatsioonide, eelkõige väike- ja keskmise suurusega ettevõtjate suuremaks osalemiseks EMASis on vaja välja töötada erimeetmeid.

(12) Keskkonnajuhtimissüsteemi rakendavate organisatsioonide tegevuse läbipaistvus ja usaldatavus kasvab, kui nende juhtimissüsteemi, auditikava ja keskkonnaaruannet kontrollitakse käesoleva määruse asjakohaste nõuete täitmise tõendamiseks ning kui akrediteeritud tõendajad kinnitavad hilisemad ajakohastused.

(13) Seetõttu on vaja tagada akrediteeritud tõendajate pädevus ja seda pidevalt parandada sõltumatu ja erapooletu akrediteerimissüsteemi, ümberõppe ja nende tegevuse nõuetekohase järelevalve abil, et tagada EMASi üldine usaldatavus. Selleks tuleks riikide akrediteerimisasutuste vahel sisse seada tihe koostöö.

(14) Organisatsioone tuleks julgustada välja andma ja tegema avalikkusele kättesaadavaks perioodilisi keskkonnaaruandeid, milles antakse avalikkusele ja teistele huvitatud isikutele teavet nende keskkonnategevuse tulemuslikkuse kohta.

(15) Liikmesriigid võiksid luua stiimuleid, et ergutada organisatsioone EMASis osalema.

(16) Komisjon peaks kandidaatriikidele andma tehnilist abi EMASi kohaldamiseks vajalike struktuuride loomiseks.

(17) Lisaks keskkonnajuhtimissüsteemi üldnõuetele pöörab EMAS erilist tähelepanu järgmistele elementidele: vastavus õigusnormidele, keskkonnategevuse tulemuslikkuse täiustamine ning välissuhtlus ja töötajate kaasamine.

(18) Komisjon peaks kohandama käesoleva määruse lisasid, välja arvatud V lisa, tunnustama EMASi seisukohast olulisi Euroopa ja rahvusvahelisi keskkonnastandardeid ning töötama koos EMASiga seotud huvitatud isikutega välja suunised, et tagada EMASi nõuete järjepidev rakendamine kõikides liikmesriikides. Nende suuniste väljatöötamisel peaks komisjon arvesse võtma ühenduse keskkonnapoliitikat ning eelkõige ühenduse õigusakte ja asjakohaseid rahvusvahelisi kohustusi.

(19) Käesoleva määruse rakendamiseks vajalikud meetmed tuleks vastu võtta vastavalt nõukogu 28. juuni 1999. aasta otsusele 1999/468/EÜ, millega kehtestatakse komisjoni rakendusvolituste kasutamise menetlused. ([1])

(20) Käesolev määrus tuleks vajaduse korral teatava kehtivusaja mööbudes läbi vaadata, võttes arvesse saadud kogemusi.

(21) Euroopa institutsioonid peaksid püüdma vastu võtta käesolevas määruses sätestatud põhimõtted.

(22) Käesolev määrus asendab määrust (EMÜ) nr 1836/93, mis tuleks kehtetuks tunnistada,

ON VASTU VÕTNUD KÄESOLEVA MÄÄRUSE:

([1]) EÜT L 184, 17.7.1999, lk 23.

▼B

Artikkel 1

Keskkonnajuhtimis- ja -auditeerimissüsteem ning selle eesmärgid

1. Käesolevaga asutatakse organisatsioonide keskkonnategevuse tulemuslikkuse hindamiseks ja parandamiseks ning avalikkusele ja teistele huvitatud isikutele asjakohase teabe andmiseks ühenduse keskkonnajuhtimis- ja -auditeerimissüsteem, edaspidi EMAS, millega organisatsioonid saavad vabatahtlikult ühineda.

2. EMASi eesmärk on soodustada organisatsioonide keskkonnategevuse tulemuslikkuse pidevat täiustamist järgmisel viisil:

a) organisatsioonide keskkonnajuhtimissüsteemide loomine ja rakendamine, nagu on kirjeldatud I lisas;

b) nende süsteemide süstemaatiline, objektiivne ja korrapärane hindamine, nagu on kirjeldatud I lisas;

c) teabe andmine keskkonnategevuse tulemuslikkuse kohta ning avatud dialoog avalikkuse ja teiste huvitatud isikutega;

d) töötajate aktiivne kaasamine organisatsioonis ning asjakohane põhi- ja täienduskoolitus, mis võimaldab punktis a nimetatud ülesannete täitmisel aktiivselt osaleda. Töötajate esindajad võivad soovi korral samuti osaleda.

Artikkel 2

Mõisted

Käesolevas määruses kasutatakse järgmisi mõisteid:

a) *keskkonnapoliitika* — organisatsiooni üldised keskkonnaga seotud eesmärgid ja tegevuspõhimõtted, sealhulgas kõikide asjakohaste keskkonnaalaste õigusaktide järgimine ning kohustus keskkonnategevuse tulemuslikkust pidevalt täiustada; keskkonnapoliitika annab raamistiku keskkonnaeesmärkide ja -ülesannete seadmiseks ja läbivaatamiseks;

b) *keskkonnategevuse tulemuslikkuse pidev täiustamine* — organisatsiooni seisukohast oluliste keskkonnaaspektide juhtimisega seotud keskkonnajuhtimissüsteemi mõõdetavate tulemuste aasta-aastalt täiustamise protsess, mis tugineb organisatsiooni keskkonnapoliitikal, -eesmärkidel ja -ülesannetel; tulemusi ei pea tingimata tõhustama kõikides tegevusvaldkondades üheaegselt;

c) *keskkonnategevuse tulemuslikkus* — organisatsiooni keskkonnaaspektide juhtimise tulemused;

d) *saastamise vältimine* — selliste protsesside, tegevuste, materjalide või toodete kasutamine, millega saab saastamist vältida, vähendada või piirata; see võib hõlmata ringlussevõttu, töötlemist, protsessimuutusi, kontrollimehhanisme, ressursside tõhusat kasutamist ja materjali asendamist;

e) *keskkonnaülevaade* — organisatsiooni tegevusega seotud keskkonnaküsimuste, -mõju ja keskkonnategevuse tulemuslikkuse esialgne põhjalik analüüs (VII lisa);

f) *keskkonnaaspekt* — organisatsiooni tegevuse, toodete või teenuste osa, millel võib olla keskkonnaga vastastoime (VI lisa); oluline keskkonnaaspekt on keskkonnaaspekt, millel on või millel võib olla oluline mõju keskkonnale;

g) *keskkonnamõju* — mis tahes keskkonnas toimuv kahjulik või kasulik muutus, mis tervikuna või osaliselt tuleneb organisatsiooni tegevusest, toodetest või teenustest;

h) *keskkonnakava* — keskkonnaeesmärkide ja -ülesannete saavutamiseks võetud või kavandatud meetmete (ülesanded ja vahendid) kirjeldus ning keskkonnaeesmärkide ja -ülesannete täitmise tähtajad;

i) *keskkonnaeesmärk* — keskkonnapoliitikast tulenev üldine keskkonnaeesmärk, mille organisatsioon on endale seadnud ja mis on võimaluse korral kvantifitseeritud;

▼B

j) *keskkonnaülesanne* — keskkonnaeesmärkidest tulenev organisatsiooni või tema osade suhtes kohaldatav üksikasjalik tulemuslikkuse nõue, mis on võimaluse korral kvantifitseeritud ja mis tuleb nende eesmärkide saavutamiseks kehtestada;

k) *keskkonnajuhtimissüsteem* — see osa üldisest juhtimissüsteemist, mis hõlmab keskkonnapoliitika väljatöötamise, teostamise, saavutamise, läbivaatamise ja edasiviimisega seotud organisatsioonilist struktuuri, kavandamistegevust, vastutust, praktikat, korda, protsesse ja vahendeid;

l) *keskkonnaaudit* — juhtimismehhanism, mis hõlmab süstemaatilist, dokumenteeritud, korrapärast ja objektiivset hinnangut organisatsiooni, juhtimissüsteemi ja keskkonnakaitseliste protsesside tulemuslikkusele ning mille eesmärk on:

   i) hõlbustada juhtkonna kontrolli tegevuse üle, mis võib keskkonda mõjutada;

   ii) hinnata keskkonnapoliitika järgimist, sealhulgas organisatsiooni keskkonnaeesmärke ja -ülesandeid (II lisa);

m) *auditeerimistsükkel* — ajavahemik, mille jooksul organisatsiooni tegevust auditeeritakse (II lisa);

n) *audiitor* — organisatsiooni töötajaskonda kuuluv või organisatsiooniväline üksikisik või isikute rühm, kes tegutseb organisatsiooni juhtkonna nimel, kellel ainuisikuliselt või kollektiivselt on II lisa punktis 2.4 nimetatud pädevus ja kes on auditeeritavast tegevusest piisavalt sõltumatu, et teha objektiivne otsus;

o) *keskkonnaaruanne* — III lisa punkti 3.2 alapunktides a–g täpsustatud teave;

p) *huvitatud isik* — üksikisik või isikute rühm, sh ametiasutused, keda organisatsiooni keskkonnategevuse tulemuslikkus puudutab või kellele need mõju avaldavad;

q) *tõendaja* — kontrollitavast organisatsioonist sõltumatu inimene või organisatsioon, kes on akrediteeritud artiklis 4 nimetatud tingimustel ja korras;

r) *akrediteerimissüsteem* — tõendajate akrediteerimis- ja järelevalvesüsteem, mida juhib liikmesriigi määratud või asutatud erapooletu asutus või organisatsioon (akrediteerimisasutus), kellel on piisavad vahendid ja pädevus ning kohane kord, et täita sellisele süsteemile seatud ülesandeid, mis on määratletud käesolevas määruses;

s) *organisatsioon* — äriühing, korporatsioon, ettevõtja, ettevõte, asutus või institutsioon, selle osa või kombinatsioon, avalik- või eraõiguslik, millel on oma tegevusvaldkond ja iseseisev juhtimine, olenemata sellest, kas ta on iseseisev juriidiline isik või mitte.

   EMASi liikmesorganisatsioonina registreeritava üksuse suhtes lepitakse kokku tõendajaga ning vajaduse korral pädevate asutustega, võttes arvesse artikli 14 lõikes 2 ettenähtud korras kehtestatud komisjoni juhiseid, kuid üksus ei tohi ulatuda ühe liikmesriigi piiridest välja. Kõige väiksemaks arvessevõetavaks üksuseks on tegevuskoht. Komisjoni poolt artikli 14 lõikes 2 ettenähtud korras kindlaksmääratud erandlikel asjaoludel võib EMASi liikmesüksusena registreerida ka väiksemaid üksusi kui tegevuskoht, nagu näiteks iseseisvalt tegutsev allüksus;

t) *tegevuskoht* — teatud geograafilises kohas asuv maa-ala, mida kontrollib organisatsioon, kes seal tegutseb või pakub tooteid või teenuseid. Selle alla kuulub kogu infrastruktuur, kõik seadmed ja materjalid;

u) *pädevad asutused* — üleriigilised, piirkondlikud või kohalikud asutused, mille liikmesriigid on kooskõlas artikliga 5 määranud täitma käesolevas määruses ettenähtud ülesandeid.

▼B

Artikkel 3

EMASis osalemine

1. EMASis võivad osaleda kõik organisatsioonid, kes püüavad oma organisatsiooni üldise keskkonnategevuse tulemuslikkust parandada.

2. EMASi liikmeks registreerimiseks peab organisatsioon:

a) tegema VII lisa kohaselt oma tegevuse, toodete ja teenuste keskkonnaülevaate, milles käsitletakse VI lisas loetletud aspekte, ning selle ülevaate tulemusi arvesse võttes kasutusele võtma keskkonnajuhtimissüsteemi, mis hõlmab kõiki I lisas esitatud nõudeid, eelkõige vastavate keskkonnaalaste õigusaktide järgimist.

   Organisatsioonid, kellel on sertifitseeritud ja artiklis 9 esitatud nõuete kohaselt tunnustatud keskkonnajuhtimissüsteem, ei pea EMASi rakendamisele üleminekul tegema ametlikku keskkonnaülevaadet, kui VI lisas ettenähtud keskkonnaaspektide kindlakstegemiseks ja hindamiseks vajalik teave saadakse sertifitseeritud keskkonnajuhtimissüsteemist;

b) tegema või laskma teha II lisas ettenähtud nõuete kohase keskkonnaauditi. Audit peab võimaldama hinnata organisatsiooni keskkonnategevuse tulemuslikkust;

c) koostama III lisa punkti 3.2 kohase keskkonnaaruande. Aruandes tuleb erilist tähelepanu pöörata sellele, kuidas organisatsioonil on edenenud keskkonnaeesmärkide ja -ülesannete täitmine ja keskkonnategevuse tulemuslikkuse jätkuv parandamine, ning arvesse võtta asjaomaste huvitatud isikute teabevajadust;

d) laskma kontrollida oma keskkonnaülevaadet (vajaduse korral) ning juhtimissüsteemi, auditeerimiskorda ja keskkonnaaruannet, et tõendada nende vastavust käesoleva määruse asjakohastele nõuetele, ja laskma keskkonnaaruande kinnitada tõendajal, et tagada selle vastavus III lisa nõuetele;

e) edastama kinnitatud keskkonnaaruande selle liikmesriigi pädevale asutusele, kus registreerimist taotlev organisatsioon asub, ning selle pärast registreerimist avalikustama.

3. Et jääda EMASi registreeritud liikmeks, peab organisatsioon:

a) laskma keskkonnajuhtimissüsteemi ja auditikava kontrollida V lisa punkti 5.6 nõuete kohaselt;

b) edastama oma keskkonnaaruande iga-aastased vajalikud ja kinnitatud ajakohastused pädevale asutusele ja need avalikustama. Ajakohastuste sagedust võib muuta asjaoludel, mis on ette nähtud artikli 14 lõikes 2 sätestatud korras vastuvõetud komisjoni juhistes, eelkõige väikeste organisatsioonide ja väikeettevõtjate puhul vastavalt komisjoni soovitusele 96/280/EÜ, ([1]) ja kui keskkonnajuhtimissüsteemi toimimises ei ole muutusi.

Artikkel 4

Akrediteerimissüsteem

1. Iga liikmesriik kehtestab süsteemi sõltumatute tõendajate akrediteerimiseks ja nende tegevuse järelevalveks. Selleks võivad liikmesriigid kas kasutada olemasolevaid akrediteerimisasutusi või artiklis 5 nimetatud pädevaid asutusi või määrata või asutada mõne muu asjakohase staatusega asutuse.

Liikmesriigid tagavad, et nende süsteemide struktuur kindlustab neile ülesannete täitmisel sõltumatuse ja erapooletuse.

2. Liikmesriigid tagavad, et need süsteemid hakkavad täielikult toimima 12 kuu jooksul alates käesoleva määruse jõustumisest.

3. Liikmesriigid tagavad, et akrediteerimissüsteemide loomise ja juhtimise üle peetakse nõu asjaomaste isikutega.

([1]) EÜT L 107, 30.4.1996, lk 4.

▼B

4. Tõendajaid akrediteeritakse ja nende tegevuse järele valvatakse kooskõlas V lisa nõuetega.

5. Ühes liikmesriigis akrediteeritud tõendajad võivad teostada kontrollitoiminguid igas liikmesriigis V lisas sätestatud nõuete kohaselt. Kontrollitoimingute algusest teatatakse liikmesriigile, kus seda alustatakse, ning toimingute järele valvab nimetatud liikmesriigi akrediteerimissüsteem.

6. Liikmesriigid teavitavad komisjoni käesoleva artikli alusel võetud meetmetest ning teevad teatavaks vastavad muutused akrediteerimissüsteemi struktuuris ja menetlustes.

7. Artikli 14 lõikes 2 sätestatud korras soodustab komisjon koostööd liikmesriikide vahel, et eelkõige vältida ebajärjekindlust V lisa ning nende kriteeriumide, tingimuste ja menetluste vahel, mida riikide akrediteerimisasutused kohaldavad tõendajate akrediteerimise ja järelevalve suhtes, et tagada tõendajate töö püsiv kvaliteet.

8. Akrediteerimisasutused loovad kõikidest akrediteerimisasutustest koosneva foorumi, mille eesmärk on anda komisjonile teavet ja vahendeid lõike 7 kohaste kohustuste täitmiseks. Foorum tuleb kokku vähemalt üks kord aastas ja seal osaleb komisjoni esindaja.

Vajaduse korral töötatakse foorumil välja juhised tõendajate akrediteerimise, pädevuse ja järelevalve kohta. Koostatud juhenditele kohaldatakse artikli 14 lõikes 2 sätestatud korda.

Akrediteerimisasutuste toimimise ja kontrolliprotsessi ühtlase arengu tagamiseks kõikides liikmesriikides töötab foorum välja vastastikuse eksperdihinnangu andmise korra. Vastastikuse eksperdihinnangu eesmärk on tagada, et liikmesriikide akrediteerimissüsteemid vastavad käesoleva määruse nõuetele. Aruanne vastastikuse eksperdihinnangu kohta saadetakse komisjonile, kes saadab selle artikli 14 lõikes 1 nimetatud komiteele teadmiseks ning avalikustab selle.

Artikkel 5

Pädevad asutused

1. Kolme kuu jooksul alates käesoleva määruse jõustumisest määrab iga liikmesriik käesolevas määruses, eriti selle artiklites 6 ja 7 sätestatud ülesannete täitmise eest vastutava pädeva asutuse ning teatab sellest komisjonile.

2. Liikmesriigid tagavad, et pädevate asutuste struktuur kindlustab nende sõltumatuse ja erapooletuse ning et pädevad asutused kohaldavad käesoleva määruse sätteid järjepidavalt.

3. Liikmesriikidel peavad olema pädevatele asutustele juhised organisatsioonide registreeritud liikmesuse peatamise või registrist kustutamise kohta. Pädevatel asutustel peab olema menetlus eelkõige:

— märkuste käsitlemiseks, mida huvitatud isikud on teinud registreeritud organisatsiooni kohta ja

— organisatsiooni registreerimisest keeldumiseks, liikmesuse peatamiseks või registrist kustutamiseks.

4. Pädev asutus vastutab organisatsioonide registreerimise eest EMASi liikmeks. Seetõttu kontrollib ta organisatsioonide liikmeks registreerimist ja liikmesust.

5. Kõikide liikmesriikide pädevad asutused kohtuvad vähemalt üks kord aastas komisjoni esindaja juuresolekul. Nende kohtumiste eesmärk on tagada, et organisatsioonide registreerimisel EMASi liikmeks ning liikmesuse peatamisel või registrist kustutamisel järgitakse ühtseid menetlusi. Pädevad asutused võtavad kasutusele vastastikuse eksperdihinnangu, et välja töötada ühine arusaamine, kuidas registreerimist praktikas teha. Aruanne vastastikuse eksperdihinnangu kohta saadetakse komisjonile, kes saadab selle artikli 14 lõikes 1 nimetatud komiteele teadmiseks ning avalikustab selle.

▼B

Artikkel 6

Organisatsioonide registreerimine

Pädevad asutused võtavad organisatsioonide registreerimisel aluseks järgmist:

1. Kui pädev asutus

   — on saanud kinnitatud keskkonnaaruande,

   — on saanud organisatsioonilt täidetud vormi, mis sisaldab vähemalt VIII lisas ettenähtud miinimumteavet,

   — on vastu võtnud registreerimistasu, mida võib artikli 16 kohaselt nõuda,

   — on saadud tõendite alusel ja eelkõige järelepärimise alusel pädevalt täitevasutuselt selle kohta, kas organisatsioon järgib vastavaid keskkonnaalaseid õigusakte, teinud kindlaks, et organisatsioon vastab kõikidele käesolevas määruses ettenähtud nõuetele,

   registreerib ta avalduse esitanud organisatsiooni ja annab talle registreerimisnumbri. Pädev asutus teatab organisatsiooni juhtkonnale, et organisatsioon on registrisse kantud.

2. Kui pädev asutus saab akrediteerimisasutuselt järelevalveakti, millest nähtub, et tõendaja tegevus ei ole olnud piisav tagamaks, et registreerimist taotlev organisatsioon täidab käesoleva määruse nõudeid, keeldutakse registreerimisest või vajaduse korral lükatakse registreerimist edasi, kuni on kindel, et organisatsioon täidab EMASi nõuded.

3. Kui organisatsioon ei esita pädevale asutusele kolme kuu jooksul alates vastava nõudmise esitamisest:

   — keskkonnaaruande iga-aastaseid kinnitatud ajakohastusi,

   — täidetud vormi, mis sisaldab vähemalt VIII lisas ettenähtud miinimumteavet või

   — võimalikke registreerimistasusid,

   siis organisatsiooni liikmesus peatatakse või organisatsioon kustutatakse registrist, olenevalt täitmatajätmise laadist ja ulatusest. Pädev asutus teatab organisatsiooni juhtkonnale võetud meetmete põhjused.

4. Kui pädev asutus saadud tõendite alusel millal tahes otsustab, et organisatsioon ei täida enam üht või enamat käesoleva määruse tingimust, organisatsiooni liikmesus peatatakse või organisatsioon kustutatakse registrist, olenevalt täitmatajätmise laadist ja ulatusest.

   Kui pädev täitevasutus teavitab pädevat asutust, et organisatsioon on rikkunud keskkonnakaitsealaseid õigusakte, keeldub pädev asutus sõltuvalt olukorrast organisatsiooni registreerimisest või peatab organisatsiooni liikmesuse.

5. Registreerimisest keeldumine, organisatsiooni liikmesuse peatamine või registrist kustutamine eeldab huvitatud isikutega nõupidamist, et pädev asutus saaks otsuse tegemiseks vajalikku tõendusmaterjali. Pädev asutus teavitab organisatsiooni juhtkonda võetud meetmete põhjustest ja pädeva täitevasutusega peetud aruteludest.

6. Registreerimisest keeldumise või liikmesuse peatamise otsus tühistatakse, kui pädev asutus on saanud piisava teabe selle kohta, et organisatsioon täidab EMASi nõudeid, või kui pädev asutus on saanud piisava teabe pädevalt täitevasutuselt, et rikkumine on heastatud ning organisatsioon on selle kordumise vältimiseks rakendanud piisavad abinõud.

Artikkel 7

Registreeritud organisatsioonide ja tõendajate nimekiri

1. Akrediteerimisasutus koostab, vaatab läbi ja ajakohastab tõendajate nimekirja ja nende akrediteeringu valdkonna oma liikmesriigis ning edastab selles nimekirjas tehtud muudatused komisjonile ja pädevale asutusele iga kuu ise või kõnealuse liikmesriigi otsuse kohaselt siseriikliku asutuse kaudu.

▼B

2. Pädevad asutused koostavad ja haldavad oma liikmesriigis registreeritud organisatsioonide nimekirja ning ajakohastavad seda üks kord kuus. Pädevad asutused edastavad selles nimekirjas tehtud muudatused komisjonile iga kuu ise või kõnealuse liikmesriigi otsuse kohaselt siseriikliku asutuse kaudu ning nad võivad luua volitatud kohalike asutuste võrgustikus teabevahetussüsteemi majandussektorite ning pädevusvaldkondade kaupa.

3. Komisjon peab tõendajate ja EMASi liikmeks registreeritud organisatsioonide registrit ning teeb selle avalikkusele kättesaadavaks.

Artikkel 8

Logo

1. EMASis osalevad organisatsioonid võivad kasutada IV lisas ettenähtud logo ainult siis, kui nad on sel ajal EMASi liikmeks registreeritud. Logo reprodutseerimise tehniline kirjeldus võetakse vastu artikli 14 lõikes 2 ettenähtud korras ja komisjon avaldab selle.

2. Organisatsioonid võivad EMASi logo kasutada järgmistel juhtudel:

a) III lisa punktis 3.5 kirjeldatud kinnitatud teabes asjaoludel, mis on määratletud artikli 14 lõikes 2 sätestatud korras vastuvõetud komisjoni juhistes, mis tagavad, et logo ei aeta segamini ökomärgisega (sel juhul kasutatakse IV lisas esitatud logo teist versiooni);

b) kinnitatud keskkonnaaruannetes (sel juhul kasutatakse IV lisas esitatud logo teist versiooni);

c) registreeritud organisatsiooni kirjapeas (sel juhul kasutatakse IV lisas esitatud logo esimest versiooni);

d) teabes, mis reklaamib organisatsiooni osalemist EMASis (sel juhul kasutatakse IV lisas esitatud logo esimest versiooni);

e) toodete, tegevuse ja teenuste reklaamis ainult asjaoludel, mis on määratletud artikli 14 lõikes 2 sätestatud korras vastuvõetud komisjoni juhistes, mis tagavad, et logo ei aeta segamini ökomärgisega.

3. Logo kasutamine ei ole lubatud järgmistel juhtudel:

a) tootel või selle pakendil;

b) seoses muid tooteid ja teenuseid ning muud tegevust puudutavate võrdlevate väidetega.

Komisjon kaalub siiski artikli 15 lõikes 3 ettenähtud hindamise osana, millistel erandlikel asjaoludel võib logo kasutada ning võtab nendel juhtudel artikli 14 lõikes 2 ettenähtud korras vastu eeskirjad, mis tagavad, et logo ei aeta segamini ökomärgisega.

Artikkel 9

Suhe Euroopa ja rahvusvaheliste standarditega

1. Organisatsioone, kes rakendavad EMASi seisukohast oluliste keskkonnaküsimuste suhtes Euroopa ja rahvusvahelisi standardeid ja kes on vastavalt kohasele sertifitseerimiskorrale tunnistatud neid standardeid järgivaks, käsitatakse käesoleva määruse vastavaid nõudeid täitvana, tingimusel et:

a) komisjon tunnustab nimetatud standardeid artikli 14 lõikes 2 sätestatud korras;

b) komisjon tunnustab sertifitseerimisasutustele kehtestatud akrediteerimisnõudeid artikli 14 lõikes 2 sätestatud korras.

Teave tunnustatud standardite (sealhulgas need EMASi osad, mille suhtes neid standardeid kohaldatakse) ja tunnustatud akrediteerimisnõuete kohta avaldatakse *Euroopa Ühenduste Teatajas.*

2. Lõikes 1 nimetatud organisatsioonide EMASi liikmeks registreerimiseks peavad kõnealused organisatsioonid tõendajale tõendama, et nad täidavad nõudeid, mida tunnustatud standardid ei käsitle.

▼B

Artikkel 10

Suhe ühenduse muude keskkonnakaitsealaste õigusaktidega

1. EMAS ei piira:

a) ühenduse õigusaktide kohaldamist;

b) ühenduse õigusaktidega reguleerimata siseriiklike õigusaktide ja tehniliste standardite kohaldamist ega

c) organisatsioonide kohustuste täitmist, mis tulenevad nendest õigusaktidest ja standarditest keskkonnajärelevalve osas.

2. Liikmesriigid peaksid kaaluma, kuidas käesoleva määruse kohast EMASi liikmeks registreerimist võiks arvesse võtta keskkonnaalaste õigusaktide rakendamisel ja täitmisel, et vältida organisatsioonide ja pädevate täitevasutuste tarbetut topelttööd.

Liikmesriigid teatavad komisjonile selleks võetud meetmetest. Komisjon edastab liikmesriikidelt saadud teabe Euroopa Parlamendile ja nõukogule niipea, kui on selle saanud, ja vähemalt üks kord kolme aasta tagant.

Artikkel 11

Organisatsioonide, eriti väike- ja keskmise suurusega ettevõtjate osalemise soodustamine

1. Liikmesriigid soodustavad organisatsioonide osalemist EMASis ja peavad eelkõige silmas, et tuleb tagada väike- ja keskmise suurusega ettevõtjate osalemine järgmisel viisil:

— hõlbustades teabe ja abiraha saamist, avalike asutustega koostööd ning riigihangetes osalemist, ilma et see piiraks ühenduse riigihankealaste eeskirjade kohaldamist,

— kehtestades ja soodustades tehnilise abi meetmeid, eriti seoses ametialaste või kohalike kontaktasutuste algatustega (näiteks kohalikud asutused, kaubanduskojad, kutse- või käsitööühingud),

— mõistlike registreerimistasude tagamisega, mis soodustab suuremat osalemist.

Väike- ja keskmise suurusega ettevõtjate osalemise soodustamiseks, kaasa arvatud need, mis asuvad täpselt määratletud geograafilises piirkonnas, võivad kohalikud asutused koostöös tööstusliitude, kaubanduskodade ja huvitatud isikutega anda abi olulise keskkonnamõju kindlaksmääramisel. Väike- ja keskmise suurusega ettevõtjad võivad seda siis kasutada oma keskkonnakavade määratlemisel ning EMASi juhtimissüsteemi eesmärkide ja ülesannete seadmisel. Lisaks sellele võib piirkondlikul ja riiklikul tasandil välja töötada programme, mis soodustavad väike- ja keskmise suurusega ettevõtjate osalemist, näiteks etapiviisiline lähenemisviis, mille lõpptulemus on EMASi liikmeks registreerimine. Süsteem toimib nii, et vältida tarbetu halduskoormuse tekkimist osalejatele, eelkõige väikestele organisatsioonidele.

2. Organisatsioonide EMASis osalemise soodustamiseks peaksid komisjon ja muud ühenduse institutsioonid, aga siseriiklikul tasandil ka muud ametiasutused, kaaluma, kuidas hankepoliitika kriteeriumide kehtestamisel EMASi liikmesust arvesse võtta, ilma et see piiraks ühenduse õigusaktide kohaldamist.

3. Liikmesriigid teatavad komisjonile käesoleva artikli alusel võetud meetmetest. Komisjon edastab liikmesriikidelt saadud teabe Euroopa Parlamendile ja nõukogule niipea, kui on selle saanud, ja vähemalt üks kord kolme aasta tagant.

Artikkel 12

Teavitamine

1. Iga liikmesriik võtab vajalikud meetmed tagamaks, et:

a) organisatsioonidele teatatakse käesoleva määruse sisust;

b) avalikkusele teatatakse EMASi eesmärkidest ja põhisisust.

▼B

Liikmesriigid kasutavad eelkõige erialaseid väljaandeid, kohalikke ajakirjandusväljaandeid, propagandakampaaniaid või muid sobivaid vahendeid, vajaduse korral koostöös muu hulgas tööstusliitude, tarbijaorganisatsioonide, keskkonnaorganisatsioonide, ametiühingute ja kohalike institutsioonidega, et edendada EMASi teadvustamist.

2. Liikmesriigid teatavad komisjonile käesoleva artikli alusel võetud meetmetest.

3. Komisjon vastutab EMASi propageerimise eest ühenduse tasandil. Eriti uurib ta artikli 14 lõikes 1 nimetatud komitee liikmetega nõu pidades võimalust tutvustada parimaid kogemusi asjakohasel viisil ja sobivate vahenditega.

Artikkel 13

Määruse sätete rikkumine

Kui käesoleva määruse sätteid ei järgita, rakendavad liikmesriigid asjakohaseid õiguslikke või haldusmeetmeid ning teavitavad nendest komisjoni.

Artikkel 14

Komitee

1. Komisjoni abistab komitee.

2. Kui viidatakse käesolevale lõikele, kohaldatakse otsuse 1999/468/EÜ artikleid 5 ja 7, võttes arvesse nimetatud otsuse artiklis 8 sätestatut.

Otsuse 1999/468/EÜ artikli 5 lõikes 6 osutatud tähtajaks kehtestatakse kolm kuud.

3. Komitee võtab vastu oma töökorra.

Artikkel 15

Ülevaatamine

1. Komisjon vaatab EMASi hiljemalt viis aastat pärast käesoleva määruse jõustumist uuesti üle, võttes arvesse selle rakendamise käigus saadud kogemusi ja rahvusvahelist arengut, ning esitab vajaduse korral Euroopa Parlamendile ja nõukogule asjakohased muudatused.

2. Komisjon kohandab artikli 14 lõikes 2 sätestatud korras kõiki käesoleva määruse lisasid, välja arvatud V lisa, võttes arvesse EMASi rakendamise käigus saadud kogemusi ning lähtudes kindlakstehtud vajadusest EMASi nõudeid käsitlevate suuniste järele.

3. Komisjon hindab hiljemalt viis aastat pärast käesoleva määruse jõustumist koostöös liikmesriikidega peamiselt seda, kuidas eelkõige avalikkus ja teised huvitatud isikud kasutavad, tunnustavad ja tõlgendavad EMASi logo ning kas on vaja logo ja selle kasutamise nõudeid muuta.

Artikkel 16

Kulud ja lõivud

1. Organisatsioonide registreerimise menetluse ning tõendajate akrediteerimise ja järelevalvega seotud halduskulude ning muude EMASi kulude katmiseks võib liikmesriikide kehtestatud korras sisse seada lõivusüsteemi.

2. Liikmesriigid teatavad komisjonile käesoleva artikli alusel võetud meetmetest.

Artikkel 17

Määruse (EMÜ) nr 1836/93 kehtetuks tunnistamine

1. Määrus (EMÜ) nr 1836/93 tunnistatakse käesoleva määruse jõustumise kuupäeval kehtetuks, kui käesoleva artikli lõigetest 2—5 ei tulene teisiti.

▼B

2. Määruse (EMÜ) nr 1836/93 kohaselt loodud riikide akrediteerimissüsteemid ja pädevad asutused jäävad alles. Liikmesriigid muudavad akrediteerimissüsteemide ja pädevate asutuste menetlusi käesoleva määruse vastavate sätete kohaselt. Liikmesriigid tagavad, et need süsteemid hakkavad täielikult toimima 12 kuu jooksul alates käesoleva määruse jõustumisest.

3. Määruse (EMÜ) nr 1836/93 kohaselt akrediteeritud tõendajad võivad oma tööd jätkata käesoleva määrusega kehtestatud nõuete kohaselt.

4. Määruse (EMÜ) nr 1836/93 kohaselt registreeritud tegevuskohad jäävad EMASi registrisse. Käesoleva määruse uusi nõudeid kontrollitakse tegevuskoha järgmise kontrolli ajal. Kui järgmine kontroll tuleb teha enne, kui käesoleva määruse jõustumisest on möödunud kuus kuud, võib järgmise kontrolli tähtaega kuue kuu võrra pikendada tõendaja ja pädevate asutuste nõusolekul.

5. Lõikeid 3 ja 4 kohaldatakse ka määruse (EMÜ) nr 1836/93 artikli 14 kohaselt akrediteeritud tõendajate ja registreeritud tegevuskohtade suhtes, kui vastutavad akrediteerimisasutused ja pädevad asutused on leidnud, et tõendajad ja registreeritud tegevuskohad vastavad kõikidele määruse (EMÜ) nr 1836/93 nõuetele, ning teavitavad sellest komisjoni.

Artikkel 18

Jõustumine

Käesolev määrus jõustub kolmandal päeval pärast selle avaldamist *Euroopa Ühenduste Teatajas.*

Käesolev määrus on tervikuna siduv ja vahetult kohaldatav kõikides liikmesriikides.

▼**M1**

I LISA

A. KESKKONNAJUHTIMISSÜSTEEMI NÕUDED

Keskkonnajuhtimis- ja -auditeerimissüsteemis (EMAS) osalevad organisatsioonid täidavad EN ISO 14001:2004 nõudeid, mis on kirjeldatud Euroopa standardi (*) 4. jaos ja esitatud täielikult allpool.

I-A. **Keskkonnajuhtimissüsteemi nõuded**

I-A.1. Üldnõuded

Organisatsioon peab sisse seadma, dokumenteerima, ellu viima, toimivana hoidma ja pidevalt parendama keskkonnajuhtimissüsteemi kooskõlas käesoleva rahvusvahelise standardi nõuetega ja määrama kindlaks, kuidas ta need nõuded täidab.

Organisatsioon peab määratlema ja dokumenteerima oma keskkonnajuhtimissüsteemi käsitlusala.

I-A.2. Keskkonnapoliitika

Tippjuhtkond peab määratlema organisatsiooni keskkonnapoliitika ja tagama, et see keskkonnajuhtimissüsteemi määratletud käsitlusala piires

a) sobib kokku tema tegevuste laadi, ulatuse ja keskkonnamõjudega ning toodete ja teenustega,

b) sisaldab pideva parendamise ja saastamise vältimise kohustumust,

c) sisaldab kohustumust järgida organisatsioonile kohaldatavaid õigusaktide ja teisi tema poolt tunnustatavaid nõudeid, mis seonduvad tema keskkonnaaspektidega,

d) annab raamistiku keskkonnaeesmärkide ja -ülesannete püstitamiseks ning ülevaatamiseks,

e) on dokumenteeritud, ellu viidud ja toimivana hoitud,

f) on kõigile organisatsiooni heaks või nimel töötavatele isikutele teatavaks tehtud,

g) on avalikkusele kättesaadav.

I-A.3. Planeerimine

I-A.3.1. *Keskkonnaaspektid*

Organisatsioon peab sisse seadma, ellu viima ja toimivana hoidma protseduuri(d), et

a) välja selgitada keskkonnajuhtimissüsteemi määratletud käsitlusala piires oma tegevuste, toodete ja teenuste keskkonnaaspektid, mida organisatsioon saab ohjata, ja need, mida ta saab mõjutada, võttes arvesse planeeritavaid või uusi arendusi või uusi või muudetud tegevusi, tooteid ja teenuseid;

b) määrata kindlaks need aspektid, millel on või võib (võivad) olla keskkonnale oluline (olulised) mõju(d) (st olulised keskkonnaspektid).

Organisatsioon peab selle informatsiooni dokumenteerima ja ajakohasena hoidma.

Organisatsioon peab tagama, et tema keskkonnajuhtimissüsteemi sisseseadmisel, elluviimisel ja toimivana hoidmisel võetakse arvesse olulisi keskkonnaaspekte.

I-A.3.2. *Õigusaktide ja muud nõuded*

Organisatsioon peab sisse seadma, ellu viima ja toimivana hoidma protseduuri(d), et

a) selgitada välja ning omada juurdepääsu kohaldatavatele õigusaktide nõuetele ja muudele nõuetele, mida organisatsioon tunnustab seonduvalt oma keskkonnaaspektidega, ning

b) määrata kindlaks, kuidas neid nõudeid rakendatakse organisatsiooni keskkonnaaspektide suhtes.

Organisatsioon peab tagama, et tema keskkonnajuhtimissüsteemi sisseseadmisel, elluviimisel ja toimivana hoidmisel võetakse arvesse kohaldatavaid õigusaktide ja muid nõudeid, mida organisatsioon tunnustab.

(*) Käesolevas lisas esitatud teksti on kasutatud Euroopa Standardikomitee loal. Tervikteksti võib osta riikide standardiorganisatsioonidelt, mille loend on esitatud käesolevas lisas. Käesolevat lisa ei ole lubatud reprodutseerida kaubanduslikel eesmärkidel.

▼**M1**

I-A.3.3. *Eesmärgid, ülesanded ja kava(d)*

Organisatsioon peab asjassepuutuvate talituste ja tasandite jaoks sisse seadma, ellu viima ja toimivana hoidma dokumenteeritud keskkonnaeesmärgid ja -ülesanded.

Eesmärgid ja ülesanded peavad olema mõõdetavad, kus võimalik, ning kooskõlas keskkonnapoliitikaga, kaasa arvatud saastamise vältimise kohustumus, kohaldatavate õigusaktide ja organisatsiooni poolt tunnustatavate muude nõuete järgimise kohustumus ning pideva parendamise kohustumus.

Oma eesmärke ja ülesandeid püstitades ning üle vaadates peab organisatsioon arvesse võtma kohaldatavaid õigusaktide ja muid nõudeid, mida organisatsioon tunnustab, ning oma olulisi keskkonnaaspekte. Samuti peab ta arvestama oma tehnoloogilisi võimalusi, finants-, tegevus- ja ärinõudeid ning huvitatud osapoolte seisukohti.

Organisatsioon peab oma eesmärkide saavutamiseks ja ülesannete täitmiseks sisse seadma, ellu viima ja toimivana hoidma kava(d). Kava(d) peab (peavad) sisaldama

a) organisatsiooni asjassepuutuvatele talitustele ja tasanditele eesmärkide saavutamiseks ja ülesannete täitmiseks vastutuse määramist ning

b) eesmärkide saavutamise ja ülesannete täitmise meetmeid ja ajakava.

I-A.4. Elluviimine ja toimimine

I-A.4.1. *Ressursid, rollid, vastutused ja volitused*

Juhtkond peab tagama keskkonnajuhtimissüsteemi sisseseadmiseks, elluviimiseks, toimivana hoidmiseks ja pidevaks parendamiseks vajalike ressursside olemasolu. Ressursside hulka kuuluvad inimressursid ja erioskused, organisatsiooniline infrastruktuur, tehnoloogia ja finantsressursid.

Mõjusa keskkonnajuhtimise hõlbustamiseks tuleb rollid, vastutused ja volitused määratleda, dokumenteerida ning teatavaks teha.

Organisatsiooni tippjuhtkond peab määrama juhtkonna esindaja (esindajad), kellel muudest vastutustest sõltumata peab olema kindlaks määratud roll, vastutused ja volitused selleks, et

a) tagada käesoleva standardi nõuetele vastava keskkonnajuhtimissüsteemi sisseseadmine, elluviimine, toimivana hoidmine,

b) anda tippjuhtkonnale ülevaatuse jaoks aru keskkonnajuhtimissüsteemi tulemuslikkusest, kaasa arvatud parendamissoovitused.

I-A.4.2. *Pädevus, koolitus ja teadlikkus*

Organisatsioon peab tagama, et mis tahes tema heaks või nimel tegutsev(ad) isik(ud), kelle tegevus (tegevused) võib (võivad) põhjustada organisatsiooni poolt kindlaksmääratud olulist (olulisi) keskkonnamõju(sid), on pädev (pädevad) asjakohase hariduse, koolituse või kogemuse alusel, ning säilitama sellega seonduvad tõendusdokumendid.

Organisatsioon peab välja selgitama oma keskkonnaspektide ja keskkonnajuhtimissüsteemiga seotud koolitusvajaduse. Ta peab võimaldama koolitust või rakendama muid meetmeid selle vajaduse rahuldamiseks ning säilitama seonduvad tõendusdokumendid.

Organisatsioon peab sisse seadma, ellu viima ja toimivana hoidma protseduurid, et tema heaks või nimel töötavad isikud oleksid teadlikud

a) keskkonnapoliitika ja -protseduuride ning keskkonnajuhtimissüsteemi nõuetega vastavuses oleku tähtsusest,

b) olulistest keskkonnaaspektidest ja oma töö tegelikest või võimalikest mõjudest nendega seonduvalt ning töötaja isikliku tegevuse tulemuslikkuse suurenemisest tingitud soodsast mõjust keskkonnale,

c) oma rollidest ja vastutusest keskkonnajuhtimissüsteemi nõuetega vastavuse saavutamisel ning

d) kindlaksmääratud protseduurireeglitest kõrvalekaldumise võimalikest tagajärgedest.

▼**M1**

I-A.4.3. *Teabevahetus*

Vastavalt oma keskkonnaaspektidele ja keskkonnajuhtimissüsteemile peab organisatsioon sisse seadma, ellu viima ja toimivana hoidma protseduurid, mida ta järgib

a) erinevate tasemete ja talituste vahelisel organisatsioonisisesel teabe vahetamisel,

b) organisatsioonivälistelt huvipooltelt saadud teabe vastuvõtmisel, dokumenteerimisel ning vastuste koostamisel.

Organisatsioon peab otsustama, kas teha oma olulised keskkonnaaspektid teatavaks väljaspool oma organisatsiooni, ning oma otsuse dokumenteerima. Kui on otsustatud teatavaks teha, peab organisatsioon sisse seadma ja ellu viima organisatsioonivälise teabevahetuse viisi(d).

I-A.4.4. *Dokumentatsioon*

Keskkonnajuhtimissüsteemi dokumentatsioon peab sisaldama

a) keskkonnapoliitikat, -eesmärke ja -ülesandeid,

b) keskkonnajuhtimissüsteemi käsitlusala kirjeldust,

c) keskkonnajuhtimissüsteemi põhielementide, nende vastastikuse mõju kirjeldust ja viiteid seonduvatele dokumentidele,

d) käesolevas standardis nõutud dokumente, sealhulgas tõendusdokumente, ning

e) organisatsiooni poolt kindlaks määratud dokumente, sealhulgas tõendusdokumente, mida on vaja tema oluliste keskkonnaaspektidega seonduvate protsesside mõjusa planeerimise, toimimise ja ohjamise tagamiseks.

I-A.4.5. *Dokumendiohje*

Keskkonnajuhtimissüsteemiga ja käesoleva standardiga nõutavaid dokumente tuleb ohjata. Tõendusdokumendid on eri dokumendiliik ja neid tuleb ohjata vastavalt A.5.4 esitatud nõuetele.

Organisatsioon peab sisse seadma, ellu viima ja toimivana hoidma protseduuri(d)

a) dokumentide adekvaatsuse kinnitamiseks enne väljaandmist,

b) dokumentide ülevaatuseks, vajaduse korral ajakohastamiseks ja taaskinnitamiseks,

c) tagamaks, et muudatused ja dokumentide ülevaatuse seisund on identifitseeritavad,

d) tagamaks, et kehtivate dokumentide asjakohased versioonid on kasutuskohtades kättesaadavad,

e) tagamaks, et dokumendid jäävad loetavaks ja on kergesti identifitseeritavad,

f) tagamaks, et välise päritoluga dokumendid, mida organisatsioon peab keskkonnajuhtimissüsteemi planeerimise ja toimimise seisukohast vajalikuks, identifitseeritakse ja nende levikut ohjatakse, ning

g) vältimaks vananenud dokumentide tahtmatut kasutamist ning rakendama sobivat märgistust, kui neid mis tahes eesmärkidel säilitatakse.

I-A.4.6. *Toimimisohje*

Organisatsioon peab kooskõlas oma keskkonnapoliitika, -eesmärkide ja -ülesannetega määratlema ning planeerima olulisteks tunnistatud keskkonnaaspektidega seostuvad toimingud, et tagada nende toimumine kindlaksmääratud tingimustes. Selleks tuleb

a) sisse seada, ellu viia ja toimivana hoida protseduuri(d) nende olukordade ohjamiseks, kus nende puudumine võiks viia kõrvalekaldumiseni keskkonnapoliitikast, -eesmärkidest ja -ülesannetest,

b) sätestada protseduuri(de)s toimimiskriteeriumid,

c) sisse seada, ellu viia ja toimivana hoida protseduurid, mis on seotud organisatsiooni poolt kasutatavate kaupade ja teenuste oluliseks tunnistatud keskkonnaaspektidega, ning teavitada tarnijaid, kaasa arvatud lepingupartnerid, asjakohastest protseduuridest ning nõuetest.

▼**M1**

I-A.4.7. *Valmisolek hädaolukordadeks ja tegutsemine nende puhul*

Organisatsioon peab sisse seadma, ellu viima ja toimivana hoidma protseduuri(d), et selgitada välja võimaliku keskkonnamõjuga hädaolukorrad ja õnnetused ning kuidas ta nende korral tegutseb.

Organisatsioon peab tegutsema vastavalt tegelikele hädaolukordadele ja õnnetustele ning ennetama või leevendama nendega kaasnevaid ebasoodsaid keskkonnamõjusid.

Organisatsioon peab perioodiliselt, eriti pärast õnnetusi või hädaolukordi, üle vaatama oma hädaolukordadeks valmisoleku ja nendele reageerimise protseduurid ning vajaduse korral neis muudatusi tegema.

Samuti peab organisatsioon neid protseduure perioodiliselt katsetama seal, kus see on teostatav.

I-A.5. Kontrollimine

I-A.5.1. *Seire ja mõõtmine*

Organisatsioon peab sisse seadma, ellu viima ja toimivana hoidma protseduuri(d) oma keskkonnale olulist mõju avaldada võivate toimingute võtmenäitajate korrapäraseks seireks ja mõõtmiseks. Protseduur (id) peab (peavad) sisaldama sellise informatsiooni dokumenteerimist, mis võimaldab jälgida tulemuslikkust, asjakohaseid toimimisohjeid ning kooskõla organisatsiooni keskkonnaeesmärkide ja -ülesannetega.

Organisatsioon peab tagama, et kasutatavad seire- ja mõõtevahendid on kalibreeritud või taadeldud ning töökorras hoitud, ja säilitama seonduvad tõendusdokumendid.

I-A.5.2. *Vastavuse hindamine*

I-A.5.2.1. Kooskõlas oma vastavuse tagamise kohustumusega peab organisatsioon sisse seadma, ellu viima ja toimivana hoidma protseduuri(d) kohaldatavatele õigusaktide nõuetele vastavuse perioodiliseks hindamiseks.

Organisatsioon peab säilitama tõendusdokumendid perioodiliste hindamiste tulemuste kohta.

I-A.5.2.2. Organisatsioon peab hindama vastavust muudele nõuetele, mida ta tunnustab. Organisatsioon võib soovi korral ühendada selle hindamise eelnevalt kirjeldatud (A.5.2.1) õigusaktide nõuetele vastavuse hindamisega või seada sisse eraldi protseduuri(d).

Organisatsioon peab säilitama tõendusdokumendid perioodiliste hindamiste tulemuste kohta.

I-A.5.3. *Mittevastavus, korrigeeriv ja ennetav tegevus*

Organisatsioon peab sisse seadma, ellu viima ja toimivana hoidma protseduuri(d) tegelike ja võimalike mittevastavuste puhul tegutsemiseks ning korrigeeriva ja ennetava tegevuse rakendamiseks. Protseduuri(de)ga peab määratlema nõuded

a) mittevastavus(t)e kindlakstegemiseks ja kõrvaldamiseks ning tegevus(t)e algatamiseks selle (nende) keskkonnamõjude leevendamiseks,

b) mittevastavus(t)e uurimiseks, selle (nende) põhjus(t)e kindlakstegemiseks ja tegevuste rakendamiseks selle (nende) kordumise vältimiseks,

c) mittevastavust (mittevastavusi) ennetava(te) tegevus(t)e vajaduse hindamiseks ja mittevastavus(t)e esinemise ärahoidmiseks sobivate tegevuste rakendamiseks,

d) ettevõetud korrigeeriva(te) ja ennetava(te) tegevus(t)e tulemuste registreerimiseks ning

e) korrigeeriva(te) ja ennetava(te) tegevus(t)e mõjususe ülevaatuseks. Ettevõetud tegevused peavad vastama probleemide suurusele ja võimalikule keskkonnamõjule.

Organisatsioon peab tagama, et mis tahes vajalikud muudatused oleksid keskkonnajuhtimissüsteemi dokumentatsiooni sisse viidud.

I-A.5.4. *Tõendusdokumentide ohje*

Organisatsioon peab sisse seadma ja korras hoidma tõendusdokumendid määral, mis on vajalik keskkonnajuhtimissüsteemi ja käesoleva standardi nõuetele vastavuse ning saavutatud tulemuste tõendamiseks.

▼**M1**

Organisatsioon peab sisse seadma, ellu viima ja toimivana hoidma protseduuri(d) tõendusdokumentide identifitseerimiseks, hoidmiseks, kaitseks, leidmiseks, säilitamiseks ja kasutuselt kõrvaldamiseks.

Tõendusdokumendid peavad olema loetavad, identifitseeritavad ja jälgitavad ning sellisteks ka jääma.

I-A.5.5. *Siseaudit*

Organisatsioon peab tagama, et keskkonnajuhtimissüsteemi siseauditeid korraldataks plaanitud ajavahemike järel, et

a) määrata kindlaks, kas keskkonnajuhtimissüsteem

— on vastavuses planeeritud keskkonnajuhtimismeetmetega, sealhulgas käesoleva standardi nõuetega, ning

— on korralikult ellu viidud ja toimivana hoitud, ning

b) hankida juhtkonnale informatsiooni auditeerimise tulemuste kohta.

Organisatsioon peab planeerima, sisse seadma, ellu viima ja toimivana hoidma auditi programmi(d), võttes arvesse vaadeldava(te) tegevus(t)e keskkonnaalast tähtsust ja eelmiste auditite tulemusi.

Tuleb sisse seada, ellu viia ja toimivana hoida auditi protseduur(id), mis käsitleks(id)

— auditi planeerimise, läbiviimise, tulemustest aruandmise ja seonduvate tõendusmaterjalide säilitamise vastutusi ja nõudeid,

— auditi kriteeriume, käsitlusala, sagedust ja meetodeid.

Audiitorite valik ja auditite läbiviimine peavad tagama auditi protsessi objektiivsuse ja erapooletuse.

I-A.6. Juhtkonnapoolne ülevaatus

Tippjuhtkond peab organisatsiooni keskkonnajuhtimissüsteemi planeeritud ajavahemike järel üle vaatama, et tagada selle jätkuv sobivus, adekvaatsus ja mõjusus. Ülevaatused peavad sisaldama parendusvõimaluste ja keskkonnajuhtimissüsteemi, sh keskkonnapoliitika, -eesmärkide ja -ülesannete muutmise vajaduse hindamist.

Juhtkonnapoolsete ülevaatuste tõendusdokumendid tuleb säilitada.

Juhtkonnapoolsete ülevaatuste sisend peab sisaldama

a) siseauditite tulemusi ja hinnanguid õigusaktide ja organisatsiooni poolt tunnustatud muudele nõuetele vastavuse kohta,

b) teabevahetust väliste huvitatud osapooltega, sealhulgas kaebusi,

c) organisatsiooni keskkonnaalast tulemuslikkust,

d) eesmärkide ja ülesannete täidetuse määra,

e) korrigeerivate ja ennetavate tegevuste seisundit,

f) eelnevate juhtkonnapoolsete ülevaatuste järeltegevusi,

g) muutuvaid asjaolusid, sealhulgas arenguid keskkonnaaspektidega seotud õigusaktides ja muudes nõuetes, ning

h) soovitusi parendamiseks.

Juhtkonnapoolse ülevaatuse väljundid peavad hõlmama kõiki otsuseid ja tegevusi, mis on seotud keskkonnapoliitika, -eesmärkide, -ülesannete ja keskkonnajuhtimissüsteemi muude osade võimalike muudatustega, olles kooskõlas pideva parendamise kohustumusega.

RIIKIDE STANDARDIORGANISATSIOONIDE LOEND

BE: IBN/BIN (Institut belge de normalisation/Belgisch Instituut voor Normalisatie)

CZ: ČNI (Český normalizační institut)

DK: DS (Dansk Standard)

DE: DIN (Deutsches Institut für Normung e.V.)

EE: EVS (Eesti Standardikeskus)

EL: ELOT (Ελληνικός Οργανισμός Τυποποίησης)

ES: AENOR (Asociación Española de Normalización y Certificación)

FR: AFNOR (Association française de normalisation)

IEL: NSAI (National Standards Authority of Ireland)

▼M1

IT: UNI (Ente Nazionale Italiano di Unificazione)

CY: Κυπριακός Οργανισμός Προώθησης Ποιότητας

LV: LVS (Latvijas Standarts)

LT: LST (Lietuvos standartizacijos departamentas)

LU: SEE (Service de l'Energie de l'Etat) (Luxembourg)

HU: MSZT (Magyar Szabványügyi Testület)

MT: MSA (Awtorità Maltija dwar l-Istandards/Malta Standards Authority)

NL: NEN (Nederlands Normalisatie-Instituut)

AT: ON (Österreichisches Normungsinstitut)

PL: PKN (Polski Komitet Normalizacyjny)

PT: IPQ (Instituto Português da Qualidade)

SI: SIST (Slovenski inštitut za standardizacijo)

SK: SÚTN (Slovenský ústav technickej normalizácie)

FI: SFS (Suomen Standardisoimisliitto ry.)

SE: SIS (Swedish Standards Institute)

UK: BSI (British Standards Institution).

▼B

B. KÜSIMUSED, MILLEGA EMASI RAKENDAVAD ORGANISATSIOONID PEAVAD TEGELEMA

1. **Vastavus õigusnormidele**

Organisatsioonid peavad suutma tõendada, et:

a) nad on teadlikud kõikidest asjaomastest keskkonnaalastest õigusaktidest ja nende mõjust organisatsioonile;

b) nad kindlustavad vastavuse keskkonnaalastele õigusaktidele;

c) organisatsioonis on kehtestatud kord, mis võimaldab neid nõudeid pidevalt täita.

2. **Keskkonnategevuse tulemuslikkus**

Organisatsioonid peavad suutma tõendada, et juhtimissüsteem ja auditeerimismenetlus käsitlevad organisatsiooni keskkonnategevuse tegelikku tulemuslikkust seoses VI lisas nimetatud aspektidega. Organisatsiooni keskkonnategevuse tulemuslikkust eesmärkide ja ülesannete suhtes hinnatakse juhtkonnapoolse ülevaatuse osana. Organisatsioon võtab endale kohustuse oma keskkonnategevuse tulemuslikkust pidevalt täiustada. Seda tehes võivad organisatsiooni tegevuse aluseks olla kohalikud, piirkondlikud ja üleriigilised keskkonnakavad.

Keskkonnaeesmärgid ei või olla eesmärkide saavutamise ja ülesannete täitmise vahendid. Kui organisatsioonil on üks tegevuskoht või mitu tegevuskohta, peab iga tegevuskoht, mille suhtes kohaldatakse EMASi, täitma kõiki EMASi nõudeid, sealhulgas artikli 2 punktis b määratletud keskkonnategevuse tulemuslikkuse pidev täiustamine.

3. **Välissuhtlus ja suhtekorraldus**

Organisatsioonid peavad tõendama, et avalikkuse ja muude huvitatud isikute vajaduste mõistmiseks peavad nad avalikkusega ja muude huvitatud isikutega, sealhulgas kohalike kogukondade ja klientidega, avatud dialoogi oma tegevuse, toodete ja teenuste keskkonnamõju üle.

4. **Töötajate kaasamine**

Lisaks I lisa A osa nõuetele kaasatakse töötajad protsessi, mille eesmärk on organisatsiooni keskkonnategevuse tulemuslikkuse pidev täiustamine. Selleks tuleks luua asjakohaseid osalemise vorme, näiteks ettepanekute raamat, projektipõhine rühmatöö või keskkonnakomitee. Organisatsioonid võtavad arvesse komisjoni juhiseid selle ala parimate kogemuste kohta. Töötajate esindajad võivad soovi korral samuti osaleda.

▼B

II LISA

KESKKONNAALASE SISEAUDITI NÕUDED

2.1. **Üldnõuded**

Siseauditid tagavad, et organisatsioon järgib oma tegevuses kehtestatud korda. Audit võib samuti osutada selle korraga seotud probleemidele või võimalustele seda korda parandada. Organisatsioonis korraldatud auditite ulatus võib varieeruda lihtsa menetluse auditist komplekssе tegevuse auditini. Teatava ajavahemiku tagant tuleb teatud organisatsiooni kogu tegevus auditeerida. Kogu tegevuse auditeerimiseks kuluvat ajavahemikku nimetatakse auditeerimistsükliks. Väikeses ja lihtsas organisatsioonis võib kogu tegevust auditeerida korraga. Nende organisatsioonide auditeerimistsükkel on kahe auditi vaheline ajavahemik.

Siseauditeid teevad isikud, kes on piisavalt sõltumatud auditeeritavast tegevusest, et tagada erapooletu seisukoht. Neid võivad teha organisatsioonide töötajad või organisatsioonivälised isikud (muude organisatsioonide töötajad, sama organisatsiooni muude üksuste töötajad või konsultandid).

2.2. **Eesmärgid**

Organisatsiooni keskkonnaalane auditeerimiskava määratleb kirjalikult iga auditi või auditeerimistsükli eesmärgid, sealhulgas iga tegevuse auditeerimise sageduse.

Eesmärk on eelkõige hinnata rakendatavat juhtimissüsteemi ning kindlaks teha, kas see on kooskõlas organisatsiooni poliitika ja programmiga, mille hulka kuulub keskkonnaalaste õigusaktide vastavate nõuete järgimine.

2.3. **Ulatus**

Määratletakse selgelt auditite või vajadusel auditeerimistsükli iga etapi üldine ulatus ning piiritletakse selgesõnaliselt:

1. käsitletavad valdkonnad;
2. auditeeritavad tegevusalad;
3. arvessevõetavad keskkonnaalased kriteeriumid;
4. auditiga hõlmatav ajavahemik.

Keskkonnaaudit sisaldab keskkonnategevuse tulemuslikkuse hindamiseks vajalike faktiliste andmete hindamist.

2.4. **Organisatsioon ja vahendid**

Keskkonnaauditeid peavad tegema isikud või isikute rühmad, kellel on auditeeritavates sektorites ja valdkondades vajalikud teadmised, sealhulgas teadmised ja kogemus asjakohastes keskkonnaalastes, juhtimise, tehnilistes ja õigusküsimustes ning piisav auditeerimisalane erikoolitus ja pädevus püstitatud eesmärkide saavutamiseks. Auditi jaoks eraldatud vahendid ja aeg vastavad auditi ulatusele ja eesmärkidele.

Organisatsiooni juhtkond toetab auditeerimist.

Objektiivse ja erapooletu otsuse langetamiseks peavad audiitorid olema auditeeritavast tegevusest piisavalt sõltumatud.

2.5. **Auditi kavandamine ja ettevalmistamine**

Iga auditi kavandamise ja ettevalmistamise eesmärk on eelkõige tagada, et:

— eraldatakse piisavad vahendid,

— iga auditeerimisega seotud isik (sealhulgas audiitorid, juhtkond ja töötajad) mõistab oma rolli ja vastutust.

Ettevalmistuse hulka kuulub tutvumine organisatsiooni tegevusega ja selles kehtestatud keskkonnajuhtimissüsteemiga ning eelmiste auditite tulemuste ja järelduste ülevaatus.

2.6. **Auditeerimistegevus**

Auditeerimistegevuse hulka kuuluvad arutelud töötajatega, töötingimuste ja seadmete kontrollimine ning registri, kirjalike menetluste ja muu asjakohase dokumentatsiooni ülevaatamine eesmärgiga hinnata auditeeritava tegevuse keskkonnategevuse tulemuslikkust, et teha kindlaks, kas see vastab kohaldatavatele standarditele, eeskirjadele või seatud eesmärkidele ja ülesannetele ning kas keskkonnaalaste kohustuste täitmiseks kohaldatav süsteem on tulemuslik ja asjakohane. Kogu juhtimissüsteemi tulemuslikkus tuleks kindlaks määrata, kontrollides muu hulgas pisteliselt organisatsiooni vastavust nendele kriteeriumidele.

▼B

Auditeerimine koosneb eelkõige järgmistest etappidest:

a) juhtimissüsteemidest arusaamine;

b) juhtimissüsteemide tugevate ja nõrkade külgede hindamine;

c) asjakohase teabe kogumine;

d) auditi tulemuste hindamine;

e) auditi järelduste väljatöötamine;

f) aruandmine auditi tulemustest ja järeldustest.

2.7. **Auditi tulemuste ja järelduste aruanne**

1. Auditi tulemuste ja järeldusotsuste täieliku ja vormikohase esitamise tagamiseks koostavad audiitorid pärast iga auditit või auditeerimistsüklit vormilt ja sisult asjakohase kirjaliku auditeerimisaruande.

   Auditi tulemused ja järeldused tuleb organisatsiooni juhtkonnale ametlikult teatavaks teha.

2. Kirjaliku auditeerimisaruande põhieesmärgid on järgmised:

   a) auditi ulatuse dokumenteerimine;

   b) juhtkonnale teabe andmine organisatsiooni keskkonnapoliitika järgimise ja keskkonnaalaste edusammude kohta organisatsioonis;

   c) juhtkonnale teabe andmine keskkonnamõju seire korralduse tulemuslikkuse ja usaldusväärsuse kohta organisatsioonis;

   d) vajaduse korral tõestada korrigeeriva tegevuse tarvilikkust.

2.8. **Auditijärgne tegevus**

Auditeerimine lõpeb asjakohase korrigeeriva tegevuse koostamise ja rakendamisega.

Auditi tulemuste järgimise tagamiseks peavad olemas olema ja toimima asjakohased mehhanismid.

2.9. **Auditeerimise sagedus**

Auditite vahelise aja või auditeerimistsükli pikkus on kuni kolm aastat. Tegevuse auditeerimise sagedus on erinev sõltuvalt:

a) tegevuse laadist, ulatusest ja keerukusest;

b) tegevusega seotud keskkonnamõju suurusest;

c) eelmiste auditite tuvastatud probleemide tähtsusest ja kiireloomulisusest;

d) keskkonnaprobleemide taustast.

Keerulisemat tegevust, millel on suurem mõju keskkonnale, auditeeritakse sagedamini.

Organisatsioon koostab ise auditikava ja auditeerimise sageduse, võttes arvesse komisjoni juhised, mis on vastu võetud artikli 14 lõikes 2 sätestatud korras.

▼B

III LISA

KESKKONNAARUANNE

3.1. **Sissejuhatus**

Keskkonnaaruande eesmärk on anda avalikkusele ja teistele huvitatud isikutele keskkonnaalast teavet organisatsiooni keskkonnamõjust ja keskkonnategevuse tulemuslikkusest ning organisatsiooni keskkonnategevuse tulemuslikkuse pidevast täiustamisest. Samuti on see vahend oma seisukohtade avaldamiseks I lisa osa B.3 kohaselt kindlakstehtud huvitatud isikute vajaduste suhtes, mida organisatsioon peab oluliseks (VI lisa punkt 6.4). Keskkonnaalast teavet esitatakse trükitud kujul selgel ja järjekindlal viisil nende isikute jaoks, kellel ei ole muid vahendeid selle teabe saamiseks. Organisatsioon peab esimese registreerimise ajal ja seejärel iga kolme aasta tagant esitama punktis 3.2 nimetatud teabe koondversiooni trükitult.

Komisjon võtab vastu keskkonnaaruande koostamise juhised artikli 14 lõikes 2 sätestatud korras.

3.2. **Keskkonnaaruanne**

Võttes arvesse punkti 3.5 kriteeriume, esitab organisatsioon esimese registreerimise ajal tõendajale kinnitamiseks keskkonnaalase teabe, mida nimetatakse keskkonnaaruandeks. See teave esitatakse pärast kinnitamist pädevale asutusele ning seejärel avalikustatakse. Keskkonnaaruanne on avalikkuse ja teiste huvitatud isikutega suhtlemise ja dialoogi pidamise vahendiks keskkonnategevuse tulemuslikkuse üle. Keskkonnaaruande kirjutamisel ja kavandamisel võtab organisatsioon arvesse avalikkuse ja teiste huvitatud isikute teabevajadust.

See teave peab sisaldama vähemalt järgmist:

a) EMASi liikmeks registreeritava organisatsiooni selge ja ühetähenduslik kirjeldus, kokkuvõte selle tegevusest, toodetest ja teenustest ning vajaduse korral suhe emaorganisatsiooniga;

b) organisatsiooni keskkonnapoliitika ja keskkonnajuhtimissüsteemi lühikirjeldus;

c) organisatsiooni kõikide selliste oluliste otseste ja kaudsete keskkonnaaspektide kirjeldus, millel on oluline keskkonnamõju, ning selgitus nende aspektidega seotud mõju laadi kohta (VI lisa);

d) tähtsate keskkonnaaspektide ja keskkonnamõjuga seotud keskkonnaeesmärkide ja -ülesannete kirjeldus;

e) kokkuvõte olemasolevatest andmetest, milles seoses olulise keskkonnamõjuga võrreldakse organisatsiooni keskkonnategevuse tulemuslikkust selle keskkonnaeesmärkide ja -ülesannetega. Kokkuvõte võib sisaldada arvandmeid saasteainete looduskeskkonda viimise, jäätmete tekitamise, tooraine, energia ja vee tarbimise, müra ning muude VI lisas märgitud aspektide kohta. Andmed peaksid võimaldama hinnata organisatsiooni keskkonnategevuse tulemuslikkuse arengut võrreldes eelmiste aastatega;

f) muud keskkonnategevuse tulemuslikkusega seotud asjaolud, sealhulgas olulist keskkonnamõju käsitlevate õigusnormide järgimine;

g) tõendaja nimi ja akrediteerimisnumber ning kinnitamise kuupäev.

3.3. **Keskkonnategevuse tulemuslikkuse aruandele esitatavad nõuded**

Keskkonnajuhtimissüsteemis kogutud algandmeid kasutatakse mitmel viisil, et näidata organisatsiooni keskkonnategevuse tulemuslikkust. Selleks võivad organisatsioonid kasutada asjaomaseid olemasolevaid keskkonnategevuse tulemuslikkuse näitajaid, kusjuures valitud näitajad peavad:

a) andma täpse hinnangu organisatsiooni keskkonnategevuse tulemuslikkusele;

b) olema arusaadavad ja üheselt mõistetavad;

c) võimaldama hinnata organisatsiooni keskkonnategevuse tulemuslikkuse arengut võrreldes eelmiste aastatega;

d) võimaldama vajaduse korral võrdlust valdkondlike, üleriigiliste või piirkondlike eeskujudega;

e) võimaldama vajaduse korral võrdlust õigusaktide nõuetega.

▼B

3.4. **Avaliku teabe säilitamine**

Organisatsioon ajakohastab punktis 3.2 esitatud teabe ja laseb tõendajal igal aastal kinnitada kõik muudatused. Ajakohastuste tegemise sagedusest võib kõrvale kalduda asjaolude korral, mis on ette nähtud artikli 14 lõikes 2 sätestatud korras vastuvõetud komisjoni juhistes. Pärast kinnitamist esitatakse muudatused ka pädevale asutusele ning seejärel avalikustatakse.

3.5. **Teabe avaldamine**

Organisatsioonid võivad anda keskkonnajuhtimissüsteemis kogutud andmeid eri sihtrühmadele või huvitatud isikutele ja kasutada ainult osa keskkonnaaruande teabest. Organisatsiooni avaldatud keskkonnaalasele teabele võib lisada EMASi logo, kui tõendaja on kinnitanud, et teave on:

a) täpne ja õige;

b) põhjendatud ja kontrollitav;

c) asjakohane ja õiges kontekstis;

d) iseloomulik organisatsiooni keskkonnategevuse üldisele tulemuslikkusele;

e) niisugune, mille väärtõlgendamine ei ole tõenäoline;

f) oluline üldise keskkonnamõju seisukohast

ning on viidatud organisatsiooni viimasele keskkonnaaruandele, millest teave pärineb.

3.6. **Teabe avalikkus**

Punkti 3.2 alapunktide a–g teave, mis moodustab organisatsiooni keskkonnaaruande, ja punktis 3.4 täpsustatud ajakohastatud teave tehakse avalikkusele ja teistele huvitatud isikutele kättesaadavaks. Keskkonnaaruanne avalikustatakse. Selleks soovitatakse organisatsioonidel kasutada kõiki kättesaadavaid vahendeid (elektrooniline kirjastamine, raamatukogud jne). Organisatsioon peab tõendajale suutma tõendada, et igaüks, kes on huvitatud organisatsiooni keskkonnategevuse tulemuslikkusest, saab kergesti ja takistusteta kätte punkti 3.2 alapunktides a–g ja punktis 3.4 ettenähtud teabe.

3.7. **Kohalik vastutus**

EMASi liikmeks registreeritud organisatsioonid võivad esitada ühe keskkonna koondaruande, mis katab mitu geograafilist tegevuskohta. EMAS püüab tagada kohalikku vastutust ning seetõttu tagavad organisatsioonid, et iga tegevuskoha oluline keskkonnamõju on selgelt kindlaks tehtud ning koondaruandes esitatud.

▼B

IV LISA

Logo

Esimene versioon



Teine versioon



▼A1

EMASi liikmeks registreeritud organisatsioon võib logo kasutada ühes järgnevas 20 keelest, kui kasutatakse järgmist sõnastust:

	Versioon 1	Versioon 2
Hispaania keel:	”Gestión ambiental verificada”	”información validada”
Tšehhi keel:	”ověřený systém environmentálního řízení”	”platná informace”
Taani keel:	”verificeret miljøledelse”	”bekræftede oplysninger”
Saksa keel:	”geprüftes Umweltmanagement”	”geprüfte Information”
Eesti keel:	”tõestatud keskkonnajuhtimine”	”kinnitatud informatsioon”
Kreeka keel:	”επιθεωρημένη περιβαλλοντική διαχείριση”	”επικυρωμένες πληροφορίες”
Prantsuse keel:	”Management environnemental vérifié”	”information validée”
Itaalia keel:	”Gestione ambientale verificata”	”informazione convalidata”
Läti keel:	”verificēta vides vadība”	”apstiprināta informācija”
Leedu keel:	”įvertinta aplinkosaugos vadyba”	”patvirtinta informacija”
Ungari keel:	”hitelesített környezetvédelmi vezetési rendszer”	”hitelesített információ”
Malta keel:	”Immaniġġjar Ambjentali Verifikat”	”Informazzjoni Konvalidata”
Hollandi keel:	”Geverifieerd milieuzorgsysteem”	”gevalideerde informatie”
Poola keel:	”zweryfikowany system zarządzania środowiskowego”	”informacja potwierdzona”
Portugali keel:	”Gestão ambiental verificada”	”informação validada”
Slovaki keel:	”overený systém environmentálneho riadenia”	”platná informácia”
Sloveeni keel:	”Preverjen sistem ravnanja z okoljem”	”preverjene informacije”
Soome keel:	”vahvistettu ympäristöasioiden hallinta”	”vahvistettua tietoa”
Rootsi keel:	”Kontrollerat miljöledningssystem”	”godkänd information”

▼A1

Logo mõlemas versioonis on alati organisatsiooni registreerimisnumber.

Logo kasutatakse:

— kolmevärvilisena (Pantone nr 355 roheline; Pantone nr 109 kollane; Pantone nr 286 sinine),

— mustana valgel taustal või

— valgena mustal taustal.

▼B

V LISA

TÕENDAJATE AKREDITEERIMINE, JÄRELEVALVE JA ÜLESANDED

5.1. **Üldist**

Tõendajate akrediteerimine põhineb käesolevas lisas sätestatud pädevuse põhimõtetel. Akrediteerimisasutused võivad tõendajateks akrediteerida üksikisikuid või organisatsioone või mõlemaid. Riikide akrediteerimissüsteemid määratlevad tõendajate akrediteerimise menetluse nõuded ja üksikasjalikud kriteeriumid artikli 4 alusel nende põhimõtete kohaselt. Nende põhimõtete järgimine tagatakse artiklis 4 ettenähtud vastastikuse eksperdihinnanguga.

5.2. **Tõendajate akrediteerimise nõuded**

5.2.1. Järgmised pädevusnõuded on pädevuse miinimumnõuded, millele tõendaja — üksikisik või organisatsioon — peab vastama:

a) määruse sätete, keskkonnajuhtimissüsteemi üldise toimimise, asjakohaste standardite ning artikli 4 ja artikli 14 lõike 2 kohaselt väljaantud käesoleva määruse kohaldamist käsitlevate komisjoni juhiste tundmine ning nendest arusaamine;

b) kontrollitava tegevuse suhtes oluliste õigusnormide tundmine ja nendest arusaamine;

c) keskkonnaküsimuste tundmine ja nendest arusaamine, sealhulgas säästva arengu keskkonnamõõde;

d) kontrollitava tegevuse keskkonnaküsimustega seotud tehniliste aspektide tundmine ja nendest arusaamine;

e) kontrollitava tegevuse üldine tundmine ja sellest arusaamine, et hinnata juhtimissüsteemi asjakohasust;

f) keskkonnaauditi nõuete ja metoodika tundmine ja nendest arusaamine;

g) teabe auditeerimise tundmine (keskkonnaaruanne).

Tõendaja teadmiste ja tema vastavate kogemuste ja tehniliste oskuste kohta eespool nimetatud valdkondades tuleks esitada asjakohased tõendid akrediteerimisasutusele, kellelt tõendajakandidaat akrediteerimist taotleb.

Lisaks sellele on tõendaja oma tegevuses sõltumatu, eriti organisatsiooni audiitorist või konsultandist, erapooletu ja objektiivne.

Tõendaja — üksikisik või organisatsioon — tagab, et ei temal ega tema töötajal ole mingeid ärilisi, rahalisi ega muid huvisid, mis võiksid mõjutada tema otsust või panna kahtluse alla selle otsuse sõltumatuse ja tema tegevuse aususe, ning et ta järgib kõiki selle suhtes kohaldatavaid norme.

Käesolevas määruses kontrollimisele esitatavate nõuete järgimiseks on tõendajal dokumenteeritud meetodid ja kord, sealhulgas kvaliteedikontrolli mehhanismid ja konfidentsiaalsussätted.

Kui tõendajaks on organisatsioon, peab tal olema organisatsiooni skeem, mis täpsustab organisatsioonisisese struktuuri ja vastutuse, ning ülevaade õiguslikust seisundist, omandisuhetest ja finantseerimisallikatest ning nõudmise korral peab ta need esitama.

5.2.2. Akrediteeringu valdkond

Tõendajate akrediteeringu valdkond määratletakse nõukogu määruses (EMÜ) nr 3037/90 ([1]) sätestatud majandustegevusalade klassifikaatori alusel (NACE koodid). Akrediteeringu valdkonna määrab tõendaja pädevus. Akrediteeringu valdkonna puhul võetakse vajaduse korral samuti arvesse tegevuse mahtu ja keerukust; see tagatakse järelevalvega.

5.2.3. Tõendajana tegutseva ning kontrollimist üksinda teostava üksikisiku akrediteerimise lisanõuded

Tõendajana toimiv ja kontrollimist üksinda teostav üksikisik peab lisaks punktide 5.2.1 ja 5.2.2 nõuetele vastama ka järgmistele nõuetele:

— täielik pädevus kontrolli tegemiseks talle akrediteeritud valdkondades,

— tema akrediteeringu valdkond on piiratud sõltuvalt tema isiklikust pädevusest.

([1]) EÜT L 293, 24.10.1990, lk 1. Määrust on muudetud määrusega (EMÜ) nr 761/93 (EÜT L 83, 3.4.1993, lk 1).

▼B

Nende nõuete täitmine tagatakse enne akrediteerimist tehtud hindamisega ja akrediteerimisasutuse järelevalvega.

5.3. **Järelevalve tõendajate üle**

5.3.1. Akrediteerimisasutuse järelevalve selle poolt akrediteeritud tõendajate üle

Tõendaja teatab akrediteerimisasutusele viivitamata mis tahes muutustest, mis võivad akrediteeringut või selle valdkonda mõjutada.

Et tagada tõendaja jätkuv vastavus akrediteerimisnõuetele ja jälgida tehtud kontrolli kvaliteeti, tuleb teda kontrollida vähemalt iga 24 kuu järel. Järelevalve hulka võib kuuluda tõendaja kontori auditeerimine, tema tegevuse jälgimine organisatsioonides, küsimustikud, tõendaja kinnitatud keskkonnaaruannete läbivaatus ja kontrolli aruande läbivaatus. See peaks olema vastav tõendaja tegevusele.

Akrediteerimisasutus teeb mis tahes otsuse akrediteeringu tühistamise, peatamise või selle valdkonna piiramise kohta alles pärast seda, kui tõendajal on olnud võimalus oma seisukohti avaldada.

5.3.2. Järelevalve tõendajate üle, kes teostavad kontrollitoiminguid muus kui neid akrediteerinud liikmesriigis

Ühes liikmesriigis akrediteeritud tõendaja esitab vähemalt neli nädalat enne teises liikmesriigis kontrollitoimingute alustamist selle liikmesriigi akrediteerimisasutusele teatise:

— oma akrediteeringu andmete, pädevuse ja vajaduse korral meeskonna koosseisu kohta,

— kontrollimise aja ja koha kohta: organisatsiooni aadressi ja andmed, vajaduse korral võetud meetmed õigusteadmiste ja keeleoskusega seotud küsimuste lahendamiseks.

Akrediteerimisasutus võib taotleda lisaselgitusi eespool nimetatud õigusteadmiste ja keeleoskuse kohta.

Teatis tuleb esitada enne iga uut kontrolli.

Akrediteerimisasutus ei esita muid tingimusi, mis piiravad tõendaja õigust osutada teenuseid muus kui teda akrediteerinud liikmesriigis. Eelkõige ei võeta teatise eest diskrimineerivat tasu. Akrediteerimisasutus ei kasuta ka teatamise korda, et tõendaja saabumist edasi lükata. Kõiki raskusi tõendaja töö järele valvamisel teatatud kuupäeval tuleb piisavalt põhjendada. Kui järelevalvest tulenevad kulud, on akrediteerimisasutusel lubatud kehtestada asjakohane tasu.

Kui järelevalvet teostav akrediteerimisasutus ei ole rahul tõendaja tööga, edastatakse kontrollakt asjaomasele tõendajale, teda akrediteerinud akrediteerimisasutusele, pädevale asutusele, kus kontrollitav organisatsioon asub, ja kui kokkulepet ei saavutata, akrediteerimisasutuste foorumile.

Organisatsioonid ei tohi keelduda sellest, et akrediteerimisasutus kontrollib tõendajat, jälgides teda kontrollitoimingute ajal.

5.4. **Tõendajate ülesanded**

5.4.1. Tõendaja ülesanne on kontrollida, ilma et see piiraks liikmesriikide pädevust riikliku sunni rakendamisel õigusaktide täitmise tagamiseks:

a) esialgse keskkonnaülevaate (vajaduse korral), keskkonnajuhtimissüsteemi, keskkonnaauditi ja selle tulemuste ning keskkonnaaruande vastavust käesoleva määruse kõikidele nõuetele;

b) andmete ja teabe usaldusväärsust, usutavust ja õigsust:

— keskkonnaaruandes (III lisa, punktid 3.2 ja 3.3),

— kinnitamisele kuuluvas keskkonnaalases teabes (III lisa, punkt 3.5).

Tõendaja uurib kõrgel professionaalsel tasemel eelkõige organisatsiooni tehtud esialgse keskkonnaülevaate (vajaduse korral) või auditi või muude menetluste tehnilist usaldusväärsust, vältides tarbetu topelttöö tegemist. Tõendaja peaks muu hulgas tegema pistelist kontrolli, et teha kindlaks, kas siseauditi tulemused on usaldusväärsed.

5.4.2. Esimese kontrolli ajal kontrollib tõendaja eelkõige, kas organisatsioon täidab järgmisi nõudeid:

a) kasutusel on täielikult toimiv I lisa kohane keskkonnajuhtimissüsteem;

b) II lisa kohane auditikava on täielikult valmis ja juba kasutusele võetud vähemalt kõige tähtsama keskkonnamõjuga valdkondade suhtes;

c) juhtkonnapoolne ülevaatus on lõpule viidud;

▼B

d) on koostatud III lisa punkti 3.2 kohane keskkonnaaruanne.

5.4.3. Vastavus õigusnormidele

Tõendaja tagab, et organisatsioon on kehtestanud korra oma tegevuse nende aspektide kontrollimiseks, mis kuuluvad vastavate ühenduse või siseriiklike õigusaktide reguleerimisalasse, ning selle korra abil tagatakse õigusnormide täitmine. Auditeerimise käigus tehtud kontroll tõendab, kas kehtestatud korra järgimine tagab õigusnormide täitmise.

Tõendaja ei kinnita keskkonnaaruannet, kui ta kontrollimise ajal märkab näiteks pistelise kontrolli abil, et organisatsioon ei järgi õigusnorme.

5.4.4. Organisatsiooni määratlemine

Keskkonnajuhtimissüsteemi kontrollimisel ja keskkonnaaruande kinnitamisel tagab tõendaja, et kõik organisatsiooni üksused on üheselt määratletud ja see määratlus vastab tegelikule tegevuse jaotusele. Aruande sisu hõlmab selgelt kõik need organisatsiooni osad, mille suhtes kohaldatakse EMASi.

5.5. **Tõendaja tegevust käsitlevad eeskirjad**

5.5.1. Tõendaja tegutseb oma akrediteeringu valdkonnas organisatsiooniga sõlmitud kirjaliku lepingu alusel, mis määratleb töö ulatuse, võimaldab tõendajal tegutseda sõltumatult ja professionaalselt ning kohustab organisatsiooni vajalikku koostööd tegema.

5.5.2. Kontroll hõlmab dokumentatsiooni põhjaliku läbivaatamise, organisatsiooni külastamise, mis eelkõige sisaldab töötajate intervjueerimist, aruande koostamise organisatsiooni juhtkonnale ning organisatsiooni poolt lahenduste pakkumise ettekandes tõstatatud küsimustele.

5.5.3. Dokumentatsioon, mis tuleb läbi vaadata enne organisatsiooni külastamist, sisaldab põhiteavet organisatsiooni ja selle tegevuse kohta, keskkonnapoliitikat ja keskkonnaprogrammi, organisatsiooni keskkonnajuhtimissüsteemi kirjeldust, eelmise keskkonnaülevaate või auditi üksikasju, aruannet kõnealuse ülevaate või auditi ja hilisema korrigeeriva tegevuse kohta ning keskkonnaaruande projekti.

5.5.4. Tõendaja koostab organisatsiooni juhtkonnale aruande. Selles aruandes esitatakse üksikasjalikult:

a) kõik tõendaja töö seisukohast olulised asjaolud;

b) keskkonnajuhtimissüsteemi rakendamise lähtekohad organisatsioonis;

c) käesoleva määruse sätete eiramise juhud üldiselt, eriti aga

— keskkonnaülevaate, auditeerimismeetodi või keskkonnajuhtimissüsteemi või mis tahes muu asjassepuutuva protsessi tehnilised puudused,

— lahknevused keskkonnaaruande projektist koos muudatuste või täiendustega, mis tuleks keskkonnaaruandesse teha;

d) eelmiste aruannete ja keskkonnategevuse tulemuslikkuse hinnangu võrdlus.

5.6. **Kontrollimise sagedus**

Koostöös organisatsiooniga kavandab tõendaja programmi, millega tagab, et kõik EMASi liikmeks registreerimise eeldused on kontrollitud ajavahemiku jooksul, mis ei ole pikem kui 36 kuud. Lisaks sellele kinnitab tõendaja kuni 12 kuuliste ajavahemike tagant keskkonnaaruannet puudutava ajakohastatud teabe. Ajakohastuste tegemise sagedusest võib kõrvale kalduda asjaolude korral, mis on ette nähtud artikli 14 lõikes 2 sätestatud korras vastuvõetud komisjoni juhistes.

▼B

VI LISA

KESKKONNAASPEKTID

6.1. **Üldist**

Organisatsioon võtab oma keskkonnaeesmärkide ja -ülesannete seadmisel arvesse oma tegevuse, toodete ja teenuste kõiki keskkonnaaspekte ning otsustab kriteeriumide alusel, milles on arvesse võetud ühenduse õigusakte, millistel keskkonnaaspektidel on oluline tähtsus. Need kriteeriumid on avalikud.

Organisatsioon võtab arvesse oma tegevuse, toodete ja teenuste nii otseseid kui ka kaudseid keskkonnaaspekte.

6.2. **Otsesed keskkonnaaspektid**

Need on seotud organisatsiooni tegevustega, mida ta kontrollib, ja nende hulka kuuluvad järgmised tegevused, kuid loetelu pole ammendav:

a) õhuheide;

b) veeheide;

c) tahkete ja muude, eelkõige ohtlike jäätmete tekitamisest hoidumine, nende ringlussevõtt, korduvkasutamine, vedu ja kõrvaldamine;

d) maa kasutamine ja saastumine;

e) loodusvarade ja tooraine (sealhulgas energia) kasutamine;

f) kohalikud probleemid (müra, vibratsioon, lõhn, tolm, väljanägemine jne);

g) veoküsimused (kaubad, teenused ja töötajad);

h) keskkonnaavariide oht ning vahejuhtumite, õnnetuste ja võimalike hädaolukordade tagajärjel tekkinud või tekkida võiv mõju;

i) mõju bioloogilisele mitmekesisusele.

6.3. **Kaudsed keskkonnaaspektid**

Organisatsiooni tegevusel, toodetel ja teenustel, mida ta täielikult ei kontrolli, võib olla oluline mõju keskkonnale.

Nendeks aspektideks on järgmised tegevused, kuid loetelu pole ammendav:

a) tootega seotud tegevused (kujundus, tootearendus, pakendamine, vedu, kasutamine ja jäätmete taaskasutamine/kõrvaldamine);

b) kapitalimahutused, laenude andmine ja kindlustusteenused;

c) uued turud;

d) teenuste valik ja koostis (nt vedu või toitlustusteenus);

e) haldamisega ja kavandamisega seotud otsused;

f) tootevaliku koostis;

g) peatöövõtjate, alltöövõtjate ja tarnijate keskkonnategevus ja selle tulemuslikkus.

Organisatsioonid peavad suutma tõendada, et on kindlaks tehtud nende hankemenetlustega seotud olulised keskkonnaaspektid ja juhtimissüsteem hõlmab nende aspektidega seotud olulist mõju. Organisatsioon peaks püüdma tagada, et tarnijad ja organisatsiooni nimel tegutsevad isikud järgivad oma lepingujärgses tegevuses organisatsiooni keskkonnapoliitikat.

Kaudsete keskkonnaaspektide puhul uurib organisatsioon, millisel määral ta võib neid aspekte mõjutada ning milliseid meetmeid saab võtta keskkonnamõju vähendamiseks.

6.4. **Tähtsus**

Organisatsioon peab ise määratlema oma tegevuse, toodete ja teenuste keskkonnaaspektide tähtsuse hindamise kriteeriumid, et kindlaks teha, millistel on oluline keskkonnamõju. Organisatsiooni väljatöötatud kriteeriumid on mitmekülgsed, sõltumatult kontrollitavad, reprodutseeritavad ja avalikud.

Organisatsiooni keskkonnaaspektide tähtsuse hindamise kriteeriumide kehtestamisel peetakse silmas järgmist, kuid loetelu pole ammendav:

a) teave keskkonnaseisundi kohta, et määrata kindlaks organisatsiooni tegevus, tooted ja teenused, millel võib olla keskkonnamõju;

b) organisatsiooni tooraine ja energia kasutamist ning vette või õhku juhitavaid heitmeid ja jäätmeid ohu seisukohalt käsitleva teabe olemasolu;

c) huvitatud isikute seisukohad;

▼B

d) organisatsiooni keskkonnaalane tegevus, mis on reguleeritud;

e) hanketegevus;

f) organisatsiooni toodete kavandamine, tootearendus, valmistamine, turustamine, hooldus, kasutamine, korduvkasutamine, ringlussevõtt ja kõrvaldamine;

g) organisatsiooni tegevused, mis põhjustavad kõige suuremat keskkonnakulu ja -tulu.

Organisatsiooni tegevuse keskkonnamõju tähtsuse hindamisel võtab organisatsioon tavaliste tegutsemistingimuste kõrval arvesse ka käivitamis- ja seiskamistingimusi ning eeldatava hädaolukorra tingimusi. Arvesse võetakse varasem, praegune ja kavandatav tegevus.

▼B

VII LISA

KESKKONNAÜLEVAADE

7.1. **Üldist**

Organisatsioon, kes ei ole esitanud oluliste keskkonnaaspektide kindlakstegemiseks ja hindamiseks vajalikku teavet VI lisa kohaselt, peab esitama ülevaate oma keskkonna hetkeolukorrast. Eesmärgiks on võtta keskkonnajuhtimissüsteemi loomisel aluseks kõik organisatsiooni keskkonnaaspektid.

7.2. **Nõuded**

Ülevaade peaks sisaldama viit põhivaldkonda:

a) õigusaktidest tulenevad ja muud nõuded, mida organisatsioon on kohustunud täitma;

b) vajaduse korral kvalifitseeritud või kvantifitseeritud olulise keskkonnamõjuga keskkonnaaspektide kindlakstegemine VI lisa kohaselt ning registri koostamine nimetatud oluliseks peetud keskkonnaaspektidest;

c) keskkonnamõju olulisuse hindamise kriteeriumide kirjeldus VI lisa punkti 6.4 kohaselt;

d) kõikide olemasolevate keskkonnajuhtimistavade ja menetluste käsitlus;

e) varasemate vahejuhtumite uurimisest saadud tagasiside hinnang.

▼B

VIII LISA

REGISTREERIMISANDMED

Miinimumnõuded

Organisatsiooni nimi: Organisatsiooni aadress: Kontaktisik: NACE tegevusala kood: Töötajate arv:

Tõendaja nimi: Akrediteerimisnumber: Akrediteeringu valdkond: Järgmise keskkonnaaruande esitamise kuupäev:

Organisatsiooni pädeva täitevasutuse või täitevasutuste nimi ja kontaktandmed:

Koht: ... Kuupäev: ...

Organisatsiooni esindaja allkiri

…